

DERGÂHNAME

*Mustafa KARA**

Edebî türlerimizden biri de Dergâhname'lerdir. Değişik beldelerin tekkelerini ele alan, onların özelliklerini tanıtan manzumeler, bu kültürün tarihini incelemek isteyenlere de ipuçları verirler. Bu konu mensûr eserlerde de ele alınmıştır. Bursa dergâhları açısından mensûr eserlerin en güzel örneği şüphesiz ki Mehmet Şemseddin Efendi'nin *Yadigâr-ı Şemsî* adlı eseridir.

Aşağıdaki manzume zaman içinde Bursa'da kurulmuş olan 100 kadar tekkenin adını zikrederek bu beldenin ruhanî atmosferini çizmeye çalışmaktadır. Tarihî kaynaklardan bu asrın ilk çeyreğinde Bursa'da faal olan dergâhların sayısının 30-40 civarında olduğunu öğrenmekteyiz. Bazı tekkelerin zamanla değişik isimlerle yadedildiğini, yangın, zelzele gibi afetler sebebiyle yerine bir başkasının kurulduğunu veya "nakl-i mekân" ettiklerini de unutmamak gerekir.

Mesela Numaniye dergâhı için farklı zamanlarda kaleme alınan eser ve belgelerde bu ismin yanında Safiyyuddin Efendi Tekkesi, Çatalfırın Eşrefî Dergâhı, Salı Tekkesi, Hekimzade, Hekimoğlu Zaviyesi gibi isimlerle karşılaşmak hiç de zor değildir. Bir de şu durum var: İlk asırlarda zaviye olarak kurulan ve bu manzumede de adı geçen kurumların hepsi tasavvufî müessese değildir. Dinî-tasavvufî bir rengi olmakla birlikte bir kısmı daha çok sosyal yönü ağır basan birer merkez görünümündedirler.

Vardavî mahlaslı, tanınmayan bir kişiye ait olan 99 beyitlik *Dergâhname* edebî yönden güçlü değilse de, konu ile ilgili bir numûne olması açısından neşredilmesinde yarar görülmüştür. (Bursalı Müminzade Seyyid Ahmed Efendi'nin İstanbul tekkeleri için yazdığı manzum *Dergâhname* için bk. Günay Kut-Turgut Kut, İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergehname, Varia Turcica, IX, s.213-236, İst. 1987)

* Prof. Dr.; U. Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Hû

Hakkı arayan derviş gel gezelim Bursa'yı
Derman arayan derviş gel görelim Bursa'yı

Osman Bey ve Orhan Bey işte Hüdavendigâr
Bu şehir bize işte onlardan bir yadigâr

Devletin ilk paytahtı bu mübarek şehirdir
Ruhaniyetli şehir güzelim bu şehirdir.

Kalp ilminin sırrını sırdaşlardan soralım
Bu sırrın esrarını arayalım bulalım.

Aşık ve ma'suk nedir, habîb ve mahbûb nedir?
Dünya ve ukba nedir, göz nedir, gönül nedir?

Tasavvufun esası edeptir ve ahlaktır.
Tarikatın gayesi doğru yola varmaktır.

Kaynağında Kur'an var, Hadis ile sünnet var
İnsan ruhuna uygun kaide var hırfet var

Remele'de kuruldu dervişlere ilk tekke
Bu hayatın merkezi Medine'dir ve Mekke

Dağıldı yedi koldan İslam diyarlarına
Bağdat, Buhara, Bursa derken uzakta Varna

"İmanın tadı" denen iksiri kim satıyor?
Kalbe giden yolları kim bulup kim açıyor?

Yolları bazan ilim bazan da sanat açar
Gönülden kaynaklanan kitaplar ışık saçar

Ulu ulu dervişler Bursayı mekan tutmuş
Kimi sohbet yolunu kimi kalemi tutmuş

Yazdıkları eserler ışıktır meşaledir
Okuyan dervişlerse uçuşan pervanedir.

Eşrefoğlu, Niyazî, Hüsameddin Bursevî
Lamiî'yle beraber İsmail-i Bursevî

Üftade'nin yanında Aziz Mahmut Celvetî
Yadigâr'ın yazarı Şemseddin-i Halvetî

Velûd dervişlerdendir Gazzizâde'miz bizim
Kâl'imizle birlikte halimiz yaman bizim

Güldeste'den Gülzar'a Ravza'dan Vefeyat'a
Dervişlerin ahlakı zikirden riyazata

Batınî ilimlerle birlikte hem zahir
İşte size son yıldız Bursalı Mehmet Tahir

Gel beraber gidelim beraber seyredelim
Dergâh eşiklerine yüzümüzü sürelim

Sohbet ustalarına gidip kulak vereğim
Gönül denizlerinden inciler derleyelim

Bursa'muz ulu merkez dervişler dört bir yandan
Kudüs'ten Semerkant'tan Hoy'dan Yemen'den Van'dan

Tekyedir zaviyedir bir adımız dergâhdır
Hangâh da dirler bize aslolan müsemmâdır.

Kadiriyiz nakşiyiz uşsakî gülşeniyiz
Rifaî mevleviyiz halvetî şabaniyiz

Kazerunîyiz bizler ser verir sır vermeyiz
Yıldırım'dan beridir bunu bilir söyleriz.

Eşrefî'nin gülüyüz Mısrî'nin bülbülüyüz
Erguvan'ı biliriz dervişler sünbülüyüz.

İşte burc-ı evliya surlarında bir ziya
Gönüllere nur saçar ölüyü ider ihya

“Abdalân-ı rum”larla gel çıkalım huzûra
“Destûr” diyelim önce izin çıksın mûrûra

Gâzi Abdal gaziyan, Ali Hüsam ahiyan
Selçuk Hatun baciyan, Abdal Musa abdalân

Dağın eteğindedir *Abdal Murat* tekkesi
İnsanlara şevk verir adı, sanı, nefesi

Abdal Musa kırklardan *Abdal Mehmet* dostlardan
Abdal Ahmed'e selam verelim uzaklardan

Abdümü'min'de nurlar *Abdurrahman* da huzur
Bu yollarda ser veren *Agâh*'da bulur surûr

Ahmed Baba'da rindlik *Ahi Şemseddin*'de şevk
Ahi Ali'de tesbih *Akbıyık*'ta ayrı zevk

Ahmed Paşa'da fener *Alacahırka*'da nûr
Alauddin'den dua nur Allahım aman nûr

Ali Mestî'de vecd var *Ali Mir*'deyse sekr var
Ali Rıza adaşa *Atina*'dan selâm var

Pars Bey var *Piri Bey* var *Narlı* var *İncirli* var
Dergâhların isminde nice nice nükte var

Hundi Hatun bir melek *Hatice Sultan* gibi
Seyyid Usûl ayakta devrân ediyor gibi

Ramazan Baba'mız var *Bektâşî* dergâhıdır
Aşur Efendi'ye gel dervişler menbaıdır.

Baba Behlül dergâhta *Baba Efendi* zakir
Baba Yusuf duada ve işte *Baba Zakir*

Başçı İbrahim gezer *Bayazıt Baba* sezer
Bedevî'de bir top var gör nefsi nasıl ezer

Bedreddin'de hilali *Behlül Dede*'de ayı
Beşikçilerde meczûb kopardı vâveylayı

Buhara'dan dervişler *Çarşamba*'ya inmişler
Çırakçı kimi ister derviş olsun dimişler

Abdullah-ı Münzevî gönüllerde muhtefî
Abdullatif-i Kudsi 'Zeynî'lerde münçeli

Abdurrahim'de rahmet *Moralî*'da merhamet
Açıkbaş'ta nakışlar *Ahmet Gazzî*'de hikmet

Ahi Hasan velidir *Kirdeci* ile *Mahmud*
Dünya ve masivâyı unut, her şeyi unut

Bahrî Dede deryadır *Mecnun Dede* divâne
Leylâyı arayanlar koşarlar yâne yâne

Cizyedarzade bizim *Özbekler* Buhara'nın
Gâr-ı âşıkana gel bul merhemi yaranın

Çatalfırın'da pişer tekyemizin ekmeği
Bûdelâbey'de yaşar beldemizin meleği

Eşrefzâde'de dostlar *Eyüp Efendi*'de dost
Enarî'ye girenler der Allah dost bir de post

Ebû Şahme'den sonra *Ebû İshâk*' a uğra
Dergâhının altında o güzel parlak tuğra

Cemil Baba gül verir *Doğlu Baba*'mız ayran
Gönül sultanlarına bütün dervişân hayran

Seyyid Hüseyin mahzûn *Seyyid Baba* şevketli
Seyyid Behlül'ü gör kim tavrıyla mehâbetli

Zeynî'lerden gelirken *Yunus Emre* soldadır
Rifâî dergâhımız *Maksem*'in yolundadır

Temenye ocağımız teferrücün yeridir
Hüsameddin Bursevî bu dergâhın eridir

Kalenderhane'dedir yolumuzun pirleri
Muallimzâde'dir ilimlerin serveri

Dondurma'da kâim ol *Dâvud Dede*'de sâim
Dâye Hatun'dan sonra niyazda bulun daim

Demirtaşgazi hünkâr bir de *Düsturhanı* var
Emir Sultan'da feyiz, *Eşrefî*'de tevhid var

Emin Efendi başka *Eminiye* bir başka
Gariplerin namesi davet ediyor aşka

Yoğurtlu Baba'da sır *Çekirge*'de bulunur
Ahmed İlahî'nin de adıyla yâdolunur

Hasan Dede'de kudüm *Mevlevihane*'de nay
Allah'ı zikredelim hay Allah'ım hay hay hay!

İsmail Rûmî'ye çık *İsmail Hakkı*'ya in
İbrahim Haydar'ımız yaş döker için için

Hüsameddin tekkesi tenezzühün merkezi
Hüseyin Paşa'ya bak cezbeliyor herkesi

Hızırlık'ta bir dergâh *Hindilere* sığınak
Hatice Sultan'dan geç *Hamam Tekkesi*'ne bak

Safiyuddin Efendi Numaniye'de bir nur
Kadiriye'nin şeyhi *Şeyhu'l-Meşayih* odur

Hacı Şevkiye uğra *Şabanî* şevkini gör
Molla Arab'a çıkıp *Halvetî* zevkini gör

Kayguluzade'ye bak dervişler döner durur
Kaygulu yanındadır gam, kederi susturur

Hüdavendigâr'da aş *Karanfilli*'de çiçek
Hoca Evliya'ya gel *Üftâde*'den inerek

Üç Kozlar ulu dergâh *Bursa*'yı seyrediyor
Veysel Karanî ise uzaktan el ediyor

Yakup Efendi sabrın *Numan Efendi* ünsün
Menbaini buldular isteyen gelsin görsün

Şarhoğlu'nu tanı *Karagözoğlu*'nu bil
Gülşenî tekyesinde tatmin olur gönül dil

Tacuddin dinin tacı *İzzuddin* de şerefi
Safiyuddin'de safvet *Musa Baba* mürtefi

Hisar, *Nâsır*, *Bağdadî Sırrî*, *Mısrî* ve *Şemsî*
Şarhoğlu yaşıyor direniyor ve kavî

Güreşçiler kuvvetli *Hacı Halife* yolda
Haraççızade'miz var hemencecik sağ kolda

Kasaplarda et mi var *Kasım Subaşı*'na sor
Karabaş-ı Veli'miz gönülde aşktan bir kor

Karamanlıoğlu var eski bir aşk yuvası
Hû deyince anlarsın nedir bunun manâsı

Miskinleri unutma bak bunlara ve tanı
Tecridhane gibi gör bu tarihi mekânı

Ramazan Baba'mız var *Nilüfer Hatun*'umuz
Nasuhi tekkesini Filiboz'da buluruz

Pınarbaşında bir de *Nâsır Seyyid*'imiz var
Allah Allah diyerek çoşan dostlarımız var

Emir Sultan'dan sonra *Pir Emir*'e çıkalım
Zevk u safâ sürelim dünyadan kâm alalım

Şerif Baba'yı geçme *Şeyh Aşir*'i incitme
Şeyh Yakup yandı gitti kadrini inkar etme

Selçukhatun Hisar'da *Sadiyse Yepkapı*'da
Sabaha dek zikir var gafillerse uykuda

Bahrî Dede nakşidir hem meşreben melâmî
Namazgâhda bulunur *tekyegâh-ı Selâmî*

Karamazakta Yunus *Orhangazi* merkezde
Karakâdî gülümser ihya oldu geçende

İhya gecelerinde ihya olur gönüller
Kendini bilmeyenler gafletini heceler

Kendini bilen kişi Rabbını bilir derler
Rabbını bilenlere ârif-i billâh derler

İman meşalesini tutuşturan nebiler
Onların varisleri sûfîlerle veliler

İnsanlara lutuftur onların sohbetleri
Gönüllere şifadır onların hikmetleri

Ganimet bilinmeli nefesi, nefesleri
Kulak verip almalı sesleri ve sesleri

Ölüm gelip çalmadan kapıyı, uyan ey dost
Gafletle geçti ömür uyanalım artık dost

Vakıflar olmasaydı dergâhlar da olmazdı
Bu gelenek sürseydi güllerimiz solmazdı

Madde ile manamız birleşti bu meydanda
Tevhid sunuldu her an insana bu mekânda

Tevhidin bayrağında aşkın meşalesi var
Güneşin ışığıyla kamerin hâlesi var

Gönüllerin kapısı sonsuz ufka açılır
Sonsuzluktan gönüle lâle güller saçılır

Emmâreden uzaklaş itmi'nanda kıl karar
Bil ki nefis her zaman hile ve ruhsat arar

Dergâhların devranı dostum burada bitti
Nice büyük veliler el aldı verdi gitti

Dergâhlar nihayetsiz, maksatları hayırdır
Çünkü kâinat dergâh, müminlerse zâkirdir.

Dergehnamemiz budur okusun bunu herkes
Şiarimiz şu hikmet: Allah bes bâkî heves

Hatasız kul bulunmaz bizim de hatamız var
Rindân-ı kiramın da afvı var keremi var

Vardavî'yem âcizem şiir inşa etmişem
Haddini bilmek varken ukalâlık etmişem

Cümle ârif ruhuna rahmet-i Rahmân olsun
Bizlere de bir dua okuyacak er olsun!¹

¹ Bursa tekkelerinin isimleri için bkz. Mehmet Şemsettin, *Yadigâr-ı Şemsi*; Nşr: Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Bursa 1997; Kepecioglu, Kâmil; Bursa Kütüğü, c. IV. Kara, Mustafa; Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, c. I-II, Bursa 1993.